

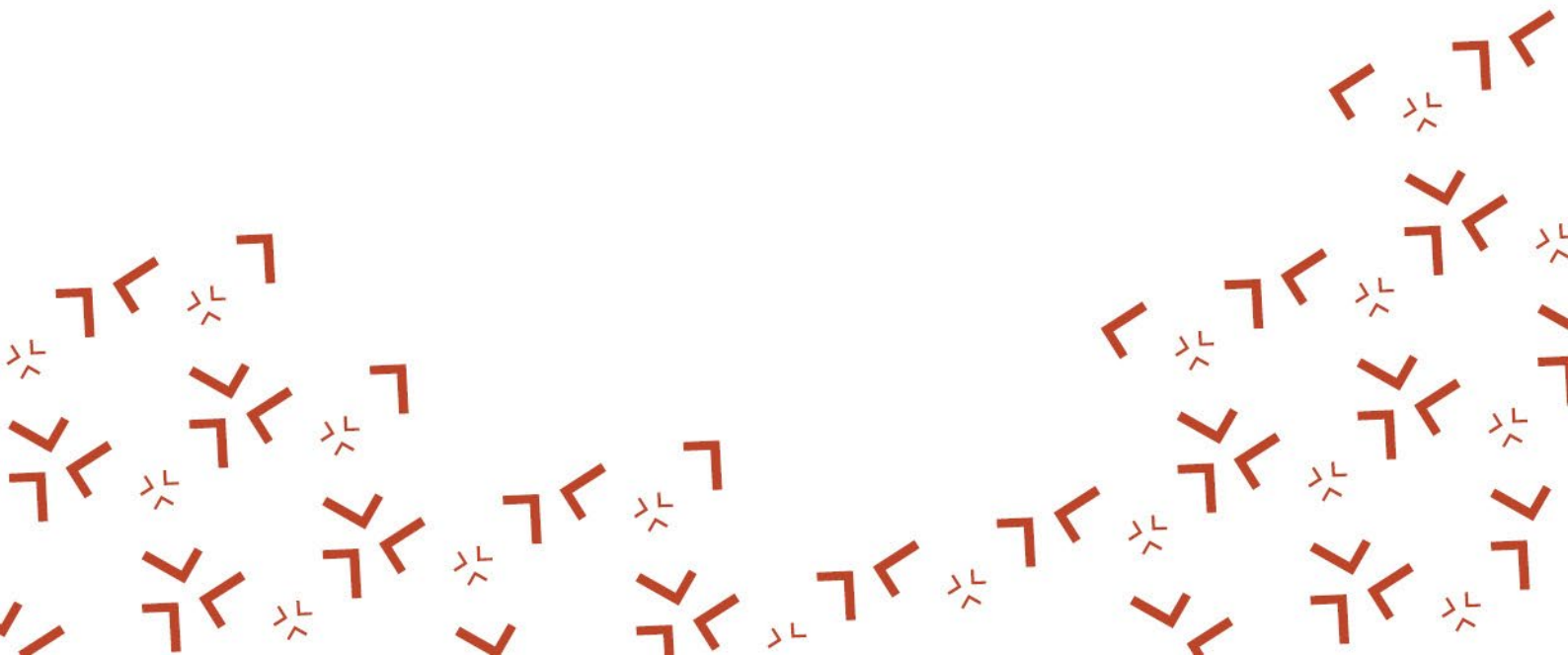
Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kangastie, H. 2023. Kansalaisen osallisuus kestävyysmuutoksen voimavarana. Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (1).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=4db6a173-ff6e-4536-a73e-12e3c1c75358>

Kansalaisen osallisuus kestävyysmuutoksen voimavarana

Helena Kangastie, TtM, erityisasiantuntija (TKI&O), Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: kansalainen, osallisuus, kestävyysmuutos, ammattikorkeakoulu

Ammattikorkeakoulut tuottavat työelämälle eri alojen osaavia ammattilaisia. Asiantuntijoina ja yhteiskunnassa kansalaisina he joutuvat kohtaamaan yhä enemmän ja yhä useammin kestävyysshaasteita. Haasteista ja niiden ratkaisutavoista voi seurata erilaisia ajattelun ja toiminnan ristiriitoja. Työelämän asiantuntija joutuu pohtimaan työhön liittyviä ja omia henkilökohtaisia arvoja ja niiden tasapainoa kestävämmän tulevaisuuden rakentamisessa.

Kestävyysmuutoksen aikaansaamisessa ei riitä pelkkä tieto. Olennaista on saada muutos ihmisten ajattelussa, käyttäytymisessä ja toiminnassa. Käyttäytymisen muutoksen perustana on kasvatusta. Koulutus on omalta osaltaan kasvatusta ja sivistyksellisten eväiden antamista kestävästä maailman rakentamisesta. Tarkastelen tässä artikkelissani kansalaista kestävyysmuutoksessa ja kansalaisen osallisuutta kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta. Pohdin, mitä annettavaa ammattikorkeakoululla on kansalaisen osallisuuden tukemisessa kestävyysmuutoksen voimavarana.

Kansalainen kestävyysmuutoksessa

Salonen (2010) on kuvannut kestävästä kehityksestä mukaiseen yhteiskuntaan siirtymisen kolme reittiä. Ensimmäinen tie on joidenkin mielestä kansalaisten pakottaminen kestävästä kehityksestä mukaiseen arkeen erilaisten rajoitusten avulla. Tämän reitin esittäjät ajattelevat, että hallinnon vallan alle alistumisesta seuraa kansalaisille hyvää, sillä näin menetellen ihmisen elämän edellytykset tällä planeetalla turvataan ja elämä kukoistaa monimuotoisena myös tulevaisuudessa. Toisen reitin lähtökohtana on ajattelu siitä, että ihmisen valinnanvapautta ja itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa loppuun asti ja pyrkiä tavoittelemaan toimilla

ihmisten käyttäytymisen vapaaehtoista muuttumista. Kolmas reitti on ensimmäisen ja toisen reitin yhdistelmä. Kolmannessa reitissä asenteiden muutos voi tapahtua yhteiskunnan rajoittaessa vapautta ja sen seurauksena huomiosta, että pakotettuna toteutuvan uudenlaisen käyttäytymisen olevan hyväksi ihmisille. (Salonen 2010, 143-144.)

Ihmisten asenteet ja suhtautuminen kestävyysmuutokseen on myönteinen. Yhä useammin kansalaisten arkipäivän valinnoissa näkyy ympäristöasioiden huomioimisen tärkeys esimerkiksi ruokahävikin vähentäminen. YK:n tavoitteella Ei nälkää (kuva yksi) pyritään kasvattamaan, jakamaan ja kuluttamaan ruokaa ympäristöä rasittamatta ja oikeudenmukaisesti.

Kuva 1. Tavoite 2 Ei nälkää. (Kestävän kehityksen tavoitekortit 2030.)

Myös yksityiset ja julkiset organisaatiot korostavat kestävyysmuutoksen ottamista vakavasti julkilausuttuina vastuullisen toiminnan periaatteina. Lähde (2017) haastaa meitä ymmärtämään yksilöiden valintoja muutoksen aikaansaamisessa. Hänen mukaan yksilöiden valinnat kertyvät hyvin verkkaan ja viiveellä voimiksi, jotka vaikuttavat koko ruokajärjestelmään: mitä tuotetaan, missä ja miten? Tämän vuoksi esimerkiksi kasvissyönnin

lisääntyminen ei kovin nopeasti näy eläintuotannon määrässä. Sama koskee hävikin välttämistä. Hävikki on koko ruokajärjestelmän ominaisuus, ja sitä ei voida muuttaa vain kuluttajalähtöisesti.

Tulevaisuutta rakennetaan myös kriisien keskellä tehtävillä päätöksillä ja valinnoilla. Erilaiset kriisit ja niihin etsityt löydetty ratkaisut kietoutuvat yhteen. Siksi on tärkeä, että ymmärrämme kokonais kuvaa ja ilmiöiden välisiä keskinäisriippuvuuksia ja jännitteitä. (Vataja, 2023.) Suomalaisten mukaan tulevaisuuteen voi vaikuttaa (yli 80 %) ja myös vaikutuskeinot ovat tiedossa (liki 70 %). Mahdollisuuksiinsa vaikuttaa uskovat erityisesti nuoret, korkeasti koulutetut ja hyvin toimeentulevat. Vähiten vaikutusmahdollisuuksia näkevät vastaajat, jotka kokevat joutuvansa tinkimään kaikesta. (Wartiovaara 2021.) Vaikutusmahdollisuuksien näkymät ovat yhteydessä kansalaisten osallisuuteen.

Kansalaisten osallisuus tulevaisuuden rakentamisessa

Osallisuuteen on olemassa erilaisia lähestymistapoja. Mäkisen (2021) mukaan osallisuuden viitekehys on monitahoinen ja sisältää erilaisia näkökulmia eri tieteenaloilla. Osallisuus yhteiskuntatieteissä kuvaa erityisesti kansalaisen mahdollisuuksia olla täysivaltaisesti mukana yhteisössään ja yhteiskunnassa. Sosiaalipolitiikassa osallisuudesta puhutaan usein sosiaalisena oikeutena hyvinvointiin ja julkisen vallan palveluihin. Käyttäytymistieteissä esille nousee yksilön kokemuksellisen ulottuvuus sekä osallisuuden kokemusta mahdollistavat ja estävät tekijät. Osallisuus kokemuksena liittyy merkityksellisyyden tunteeseen osana jotain kokonaisuutta. (Mäkinen 2021, 117.) Osalliseksi itsensä tunteva kansalainen kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä, elinympäristöönsä ja yhteiskuntaan.

Kansalaisten osallistumisesta päätöksentekoon ja lainvalmisteluun puhutaan paljon. Tavoitteena on, että kansalaiset tuovat mukanaan päätöksentekoon moninaiset mielipiteet ja intressit. Heidän osallistumishalukkuuteen vaikuttaa se, minkälaisia aiempia kokemuksia aiheesta on ollut. Hyvät kokemukset kannustavat osallistumaan ja huonot kokemukset ohjaavat ohittamaan kutsut jatkossa. Paras tulos saadaan, kun keskustelua ja tietoa osallistumisen mahdollisuuksista lisätään aktiivisesti. Kansalaisten osallistumisen ongelma on usein se, miten saadaan vähemmän osallistuvat ja syrjään jäävät osallistumaan. (Koskinen 2021.)

Kestävän kehityksen agendan viimeinen tavoite 17 (kuva kaksi) koskee yhteistyötä, jota tarvitaan kaikkien tavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteessa painotetaan, että on tärkeää saada yhteiskunnan kaikki eri toimijat tekemään yhteistyötä tavoitteiden eteen.

Kuva 2. Tavoite 17 Yhteistyö ja kumppanuus (Kestävän kehityksen tavoitekortit 2030.)

Kestävän kehityksen tavoitteet eivät voi toteutua ilman eri tahojen- hallitusten, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan-yhteistyötä. (YK:n kestävän kehityksen tavoitekortit 2030.) Kestävän tulevaisuuden rakentamisessa tarvitaan kansalaisten aktiivista osallistumista ja osallisuutta sekä sen vahvistamista.

Eri kouluasteilla korostetaan opiskelijoiden osallisuuden vahvistamisessa opiskelijalähtöistä toimintaa. Aidosti oppilaslähtöisen opetuksen valtavirtaistumiseen on kuitenkin vielä pitkä matka (Fornaciari ja Männistö, 2015). Osallisuuden kynnyskysymykset näyttävät linkittyvän kuitenkin usein opettajien kannustavuuteen tai sen puutteeseen tai laajemmin käytettyihin opetusmenetelmiin ja mahdollisuuksiin vaikuttaa niihin. (Jauhola ja Kortelainen, 2018.)

Arviointitulosten mukaan suurimmalla osalla toisen asteen koulutuksen järjestäjistä on osallisuutta tukevia toimintaperiaatteita ja linjauksia. Pääsääntöisesti opiskelijat tietävät vaikutusmahdollisuuksista. Opiskelijat voivat kuitenkin melko vähän vaikuttaa tiettyihin opetukseen liittyviin asioihin, kuten opintojen suorittamistapoihin tai opiskeluvälineisiin. (Karvi 2021.) Ammattikorkeakouluun opintoihin hakeutuvat toisen asteen opiskelijat odottavat jatkossakin opintojensa aikana osallistumisen mahdollisuuksia. Oppijakeskeisyyden korostamisella myös ammattikorkeakouluissa tavoitellaan osallisuuden edistämistä ja kansalaiseksi kasvamista.

Ammattikorkeakoulu kansalaisten osallisuutta ja kestävää tulevaisuutta edistämässä

Kasvatuksella ja koulutuksella (kuva kolme) on tärkeä ja keskeinen rooli kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa. YK:n kestäväen kehityksen tavoitteissa pyritään varmistamaan, että kaikki koululaiset ja opiskelijat saavat tarvittavat tiedot kestäväen kehityksen mukaisesta elämäntavasta.

Kuva 3. Tavoite 4 Hyvä koulutus (Kestäväen kehityksen tavoitekortit 2030.)

Tarvitaan sellaisia uusia tietoja ja taitoja, joiden avulla voidaan ymmärtää muutoksia, sopeutua niihin ja vaikuttaa samalla tulevaisuuden suuntaan. Yhteiskunnassa tarvitaan sellaista sivistystä myös, joka ohjaa meitä tekemään eettisesti kestäviä ratkaisuja sekä vaikuttamaan yhteiskunnassa erilaisissa rooleissa, joita omaksumme niin työelämässä kuin kansalaisina (Dufva ja Rekola 2023).

Puhuttaessa koulutuksen tehtävästä kestävyysmuutoksen aikaansaamisessa, törmätään ekososiaalisen sivistyksen käsitteeseen, jonka yhteydessä usein puhutaan uudistavasta oppimisesta eli transformatiivisesta oppimisesta. Tällä tarkoitetaan oppimista, joka muuttaa perustavanlaatuisesti käsityksiämme ihmisenä olemisesta ja suhteestamme ympäröivään todellisuuteen (O’Sullivan ym. 2003).

Millainen sitten on ekososiaalisesti sivistynyt ihminen. Laininen (2018) on tiivistänyt määritelmässään asian seuraavasti: ihminen, jolla on kyky edistää ekososiaalisen sivistyksen päämääriä sosio-ekologisen maailmansuhteen omaavana vastuullisena ja myötätuntoisena maailmankansalaisena, joka on sisäistänyt elämää ylläpitävien tekijöiden tärkeysjärjestyksen ja kohtuuden välttämättömyyden. (Laininen 2018, 35). Uudistavalla oppimisella ja opetuksella ohjataan opiskelijoita reflektoimaan kriittisesti elämisemme todellisuutta ja totuttuja ajattelu- ja toimintatapojamme.

Kestävän tulevaisuuden ammattikorkeakoulu oppii ja kouluttaa transformatiivisesti tulevaisuudesta käsin. Systeemistä muutosta ja uudistumista tavoiteltaessa koulutuksen ydintä on edelleen ammatillinen osaaminen. Muutoksen edistämisessä ja muutostarpeisiin vastaamisessa myös ammattikorkeakoulun tulee kehittää muutostarpeisiin vastaavaa oppijatoimijuutta, opettajuutta, oppimisympäristöjä ja pedagogisia välineitä. Oppijan tulevaisuusnäkö avartuu vaihtoehtojen sekä haluttujen tulevaisuuksien näkemiseen ja kuvitteluun siirryttäessä oppimisen tasoilla ylöspäin. Näin ollen toimijuus on mahdollista laajeta osallisuudeksi ja vaikuttamiseksi esimerkiksi omassa korkeakoulussa. (Joutsenvirta ym. 2022.)

Ekososiaalisesti sivistyneeksi maailman kansalaiseksi kasvamisessa ammattikorkeakoulu voi tarjota oikeudenmukaisuuden ja kestävyys edistämiseksi tarvittavat tiedot, taidot ja asenteet. Sen on hyvä pyrkiä kasvattamaan ymmärtäviä kansalaisia, jotka osaavat ennakoita muutoksia, hallitsevat epävarmuuksia, muuttavat arvojaan ja osoittavat empatiaa.

Lopuksi

Viisaus ja ratkaisut kiperiin ongelmiin syntyvät erilaisten näkemysten yhdistämisestä, ei yksimielisyydestä. Kestävyyshaasteista ja niihin vastaamisesta löytyy runsaasti sirpaleista tietoa. Kokonaiskuvan hahmottaminen kansalaisena voi olla vaikeaa. Lähde (2017) toteaa, että, suomalaisessa julkisessa keskustelussa kansalaisuus pelkistyy edelleen pääosin kahteen rooliin: äänestämiseen ja kuluttamiseen. Molemmissa näissä rooleissa roolissa yksilön vaikutusvalta on kuitenkin vähäisimmillään. Hänen mukaansa elämänmuodon muuttaminen vaatii aktiivista ja yhdessä toimivaa kansalaisuutta kansalaisuuden perusominaisuutena. (Lähde 2017:2022) Kuinka tämä onnistuu yksilökeskeisyyttä korostavassa yhteiskunnassa. Ja kuinka tämä onnistuu ammattikorkeakoulussa. Huomioidaanko ekososiaalisen sivistyksen vaade työelämän asiantuntijoiden tuottamisen ohella. Kyetäänpö kouluttamaan ammattikorkeakoulun opiskelijoita laajaan kansalaisuuteen.

Lähteet

Fornaciari, A., & Männistö, P. (2015). Yhteiskunta- ja demokratiakasvatuksen sudenkuoppa. Opettajien avulla kohti kriittisempää kansalaisuutta. Kasvatus & Aika, 9(4). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68556>

Jauhola, L. ja Kortelainen, J. 2018. Osallisena opinnoissa. Tutkimus oppijoiden osallisuuden vahvistamisesta ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2018:7. Luettu 17.1.2023. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osallisena-opinnoissa.pdf>

Joutsenvirta, M., Laininen, E., Tyni, S. ja Korkeakoski, M.2022. Transformatiivinen oppiminen kestävyysosaamisen tukena. AMK UAS 3/2022. Luettu 9.1.2023 <https://uasjournal.fi/3-2022/transformatiivinen-oppiminen-kestavyysosaamisen-tukena/>

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Opiskelijoiden kasvu aktiivisiksi ja kriittisiksi kansalaisiksi toisella asteella. Luettu 9.1.2023. <https://karvi.fi/amatillinen-koulutus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/opiskelijoiden-kasvu-aktiivisiksi-ja-kriittisiksi-kansalaisiksi-toisella-asteella/>

Koskinen, I. 2021. KIPERÄT ONGELMAT EDELLYTTÄVÄT KANSALAISTEN OSALLISTUMISTA PÄÄTÖKSENTEKOON. Luettu 17.1.2023. <http://www.collaboration.fi/2019/12/18/kiperat-ongelmat-edellyttavat-kansalaisten-osallistumista-paatoksenteagoon/>

Laininen, E. (2019). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. Ammattikasvatuksen Aikakauskirja, 20(5), 16–38. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>.

Lähde, V. 2017. Yksilökeskeisyys vie silpputiedon viidakkoon. Luettu 17.1.2023.
<https://www.villelahde.fi/yksilokeskeisyys-vie-silpputiedon-viidakkoon>.

Lähde, V. 2022. Koulutus ekologisen jälleenrakennuksen aikakaudella. Alustus 9.12.2022.
Webinaari Kohti vastuullista johtamista. Arene.

Mäkinen, M. 2021. Perustaidot osallisuuteen kompleksisessa maailmassa. Puheenvuoro.
Kasvatus ja aika 1/2021. Luettu 11.1.2023.
<https://journal.fi/kasvatus/article/view/107973/63052>

O'Sullivan, E., Morrell, M., & O'Connor, M. A. (2002). Expanding the Boundaries of Transformative Learning. Essays on Theory and Practice. Palgrave, New York.

Vataja, K. 2023. Esipuhe. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitra. Sitran selvityksiä 224.

Wartiovaara, A. 2021. Tulevaisuusbarometri: Korona vaikuttanut tulevaisuusnäkemys – tulevaisuuskasvatus riippuu toimeentulosta. Luettu 17.1.2023
<https://www.sitra.fi/uutiset/tulevaisuusbarometri-korona-vaikuttanut-suomalaisten-nakemyksiin-tulevaisuudesta-tulevaisuuskasvatus-riippuu-toimeentulosta/>

YK:n Kestävän kehityksen tavoitekortit. Luettu 11.1.2023
https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/media/kestavan_kehityksen_tavoitekortit_2030.pdf

Arto O. Salonen. 2010. Kestävä kehitys globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 318. Luettu 9.1.2023.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20067/kestavak.pdf?sequence=2>